



PRİŞTİNELİ VÂSIK VE BİLÂDİYYESİ*

Vasık from Kutahya and His Biladiyye

Yunus KAPLAN**

Öz: Bilâdiyyeler, genellikle Osmanlı coğrafyasındaki yerleşim yerleri hakkında yazılmış olan manzum türlerden biridir. Bu türdeki şiirler, muhteva bakımından çeşitli şehirler hakkında yazılmış olan şehrengizlerle benzerlik gösterir. Ancak bilâdiyyeler yerleşim yerleri hakkında ayrıntılı bilgi vermekten ziyade bu yer isimlerinin tevriyeli bir şekilde kullanımlarının tercih edilmiş olmalarıyla şehrengizlerden ayrılır.

Edebiyatımızda bu türde yazılmış olan şiir sayısı oldukça sınırlıdır. Daha önceki yapılan çalışmalar ışığında bu türde Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî, Derviş Ömer Efendi, Fasîhî, Zihni Efendi, İştîbî Ahmed Efendi, Mecdî ve Lutfi'nin bilâdiyye sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan Fasîhî'nin bilâdiyyesi elde değildir. Yaptığımız mecmua taramaları esnasında bu şairler dışında hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi olmayan ancak 18. yüzyıl şairlerinden olduğu anlaşılan Vâsık mahlaslı bir şairin daha bilâdiyyesinin olduğunu tespit ettik. Tespit ettiğimiz bu şiirle birlikte edebiyatımızda bu türü tercih eden şair sayısı sekize, elde olan şiir sayısı ise yediye çıkmaktadır.

Bu çalışmada örneklerine az rastlanan nazım türlerinden biri olan bilâdiyyeler üzerinde genel bir değerlendirme yapılmış, ardından Vâsık'ın bilâdiyyesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak çeviri yazılı metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, 18. Yüzyıl, Vâsık, Bilâdiyye.

Abstract: Generally biladiyyes are one of the genres of manzums written about the settlements in Ottoman geography. These genres of poems are similar to the şehrengizs written about the various cities in terms of content. However, the biladiyyes differ from the şehrengizs preferred being used the names of the settlements in terms of tevriye rather than they gave detailed information about these settlements.

The number of the poems written in this genre is limited in our literature. In the light of the studies before, it was detected that Arayıcı-zade Hüseyin Ferdî, Derviş Ömer Efendi, Fasihi Zihni Efendi, Mecdî and Lutfi had the biladiyyes about this genre. Among them,

* **Received-Geliş Tarihi:** 26.04.2019 **Accepted-Kabul Tarihi:** 19.08.2019

DOI Number: 10.19039/sotod.2019.110

Atıf / Citation: Yunus Kaplan, "Priştineli Vâsık ve Bilâdiyyesi", *Studies of The Ottoman Domain*, Volume-Cilt: 9 / Issue-Sayı: 17/ Date-Tarih: August-Ağustos 2019, ss.43-67.

** (Doç. Dr.) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye, Türkiye. E-mail: yunuskaplan80@gmail.com **ORCID ID:** 0000-0003-3139-2193.

The biladiyye of Fasihi is not at hand. During the scannings of the mecmuas we did, except from these poets, we detected one more poet with the nickname of Vasık not having any information about his life in the sources and known from the 18th century poets had biladiyye. With this poem we detected, the number of the poets preferred this genre increases to eight, and the number of the poems at hand increases to seven.

In this study, a general evaluation was made on the biladiyyes, one of the genre of verses having uncommon samples, later, translated transcribed text emphasizing the form and content characteristics of Vasık's biladiyye was given.

Keywords: Classical Turkish Literature, 16th Century, Biladiyye, Vasık.

1. Giriş

Klasik Türk edebiyatında yerleşim yerleri ve bunların sahip oldukları özellikler, şairler tarafından çeşitli vesilelerle şiirlere malzeme olarak kullanılmıştır. Başlangıçta beyitlerde karşımıza çıkan bu kullanım zamanla müstakil şiirlere dönüşmüştür. Bu kullanımların yaygınlaşmasıyla birlikte 16. yüzyıldan itibaren edebiyatımızda artık tamamen şehirleri konu edinen nazım türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Şairlerin edebî maharetlerini sergilemek ve farklılık arayışlarının bir tezahürü olarak oluşturulan bu türler, sahip oldukları renkli muhtevaları ve ilgi çekici üsluplarıyla önemli oldukları kadar divan şiirinin sosyal hayata açılan pencerelerinden birisi olmaları bakımından da önemlidir.

Şehirler ve yerleşim yerleri hakkında yazılan türler arasında akla ilk gelen şehrengizlerdir. Bir şehrin güzelleri ve güzelliklerinin anlatıldığı bu türde kaleme alınmış 80'in üzerinde eserin varlığı bilinmektedir.¹ Özellikle 16. yüzyıl şairleri tarafından rağbet gören bu şehrengizlerde 50 civarında şehir konu edilmiştir.²

Şehirler hakkında yazılmış olan bir başka tür de sadece İstanbul Boğaziçi ve sahillerindeki yerleşim yerleri ve iskelelerini konu edinen sahil-nâmelerdir. Ancak bu türde yazılmış olan şiirler, sadece Boğaziçi ve civarından bahsettikleri için şehrengizlerden farklılık gösterdikleri gibi

¹ Klasik Türk edebiyatında yazılmış olan şehrengizler hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar hakkında toplu bilgi için bkz. Barış Karacasu, "Türk Edebiyatında Şehrengizler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul 2007, C. 5, s. 259-313; Fatih Tıgılı, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, Ankara 2007, s. 763-70.

² Şehrengizlerde konu edilen şehirler hakkında bkz. Zahide Efe, "Müellifleri Meçhul İki Şehrengiz: Üsküp ve Budin Şehrengizleri". Yayım sürecinde olan çalışma, 2019a; Zahide Efe, "Kâmî ve Revan Şehrengizi". Yayım sürecinde olan çalışma, 2019b.

sayı bakımından da şehrengizlere göre oldukça azdır. Klasik Türk edebiyatında bu türde kaleme alınan şiir sayısı Fennî (öl. 1745-46), İzzet Efendi (öl. 1797-98) ve Derviş Hilmî Dede (öl. 1766)'ye ait olmak üzere şimdilik üçtür.³

Mesire yerleri hakkında keleme alınan mesâirler de edebiyatımızda yerleşim yerleri hakkında yazılmış bir başka türdür. Bu tür de tıpkı sahil-nâmeler gibi sadece İstanbul'a özgü oluşlarıyla farklılık arz eder. İstanbul'daki mesire yerleri ve bahçeler hakkında yazılan bu türe ait elimizde şimdilik iki örnek bulunmaktadır. Bunlardan ilki 18. yüzyıl şairlerinden Vahyî-zâde Şeyh Fezullah Efendi (öl. 1729)'ye, diğeri ise yine 18. yüzyılda yaşadığı anlaşılan Hıfzî (öl. ?) mahlaslı bir şaire aittir.⁴

Bu türler dışında yerleşim yerleriyle ilgili yazılmış başka şiirler de karşımıza çıkmaktadır. Sınırlı sayıda örneklerine rastlanan bu türler semtiye⁵ dergâh-nâme⁶ ve miyâhiyelerdir.⁷

Klasik Türk edebiyatında şehir ve yer adları hakkında yazılmış olan bir diğer tür de genellikle Osmanlı coğrafyasındaki çeşitli yer isimleri hakkında yazılmış olan bilâdiyyelerdir. Bu tür şiirler “belde” kelimesinin çokluk hâli olan bilâd veya büldândan hareketle “bilâdiyye”, “kaside-i büldân” ve “esmâ-i büldân” şeklinde adlandırılırlar (Kurnaz 1997: 231).

Bir şehrin tarihî ve coğrafi özellikleri yanında bu şehirde yaşayan insanlar hakkında ayrıntılı bilgiler veren şehrengizlerin aksine bilâdiyyeler, şehirler ve yer adları hakkında çok fazla bilgi içermezler. Bu

³ Daha geniş bilgi için bkz. Yunus Kaplan, “Klasik Türk Edebiyatında Sahil-nâmeler ve Derviş Hilmî Dede'nin Sahil-nâmesi”, *Route Educational and Social Science Journal* Volume 2(2), January 2015. s. 148-59.

⁴ Mesâirler hakkında daha geniş bilgi için bkz. İ. Hakkı Aksoyak, “Fezullah Efendi'nin Mesâ'iri ile Lutfi'nin Ferdî'nin Bilâdiyyesi'ne Zeyli”, *Söylenmemiş Sözler*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016. s. 245-258; Yunus Kaplan, “Lale Devri İstanbul'unda Padişah Bahçelerini Anlatan Manzum Bir Eser: Hıfzî ve Mesâir'i”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 308-330.

⁵ Mehmet Kalpaklı, “16-17. Yüzyılda Mahalle ve Semt Adları, Kâmî'nin Lügazi”, *İstanbul Dergisi*, Sayı 14, 1995, s. 42-45.

⁶ Günay Kut, “İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II, Acâ'ibü'l-Mahlûkât* (Haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz), Simurg Yayınları, İstanbul 2010, s. 171-202; Lokman Turan, “İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lutfi'nin Hânkâh-nâmesi”, *Türkbilig*, 2011/21, s. 22-48.

⁷ Bu türün edebiyatımızda şimdilik tek örneği bilinmektedir. Hasib Ahmed Efendi (öl. 1752-53) tarafından 44 beyitlik bir kaside olan bu şiirde, Bursa'nın sahip olduğu suların methi yapılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Eroğlu, “Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi”, *Uludağ Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 9, Sayı 15, 2008, s. 429-439.

türde şehir isimleri genellikle tevriyeli kullanımlarıyla karşımıza çıkar ve sadece yer isimlerinin belirtilmesiyle yetinildiği görülür. Cemal Kurnaz, divan şairlerinin daha önce çeşitli yer adlarını bazı şiirlerinde tevriyeli olarak kullanmış olmalarının bilâdiyye türünün çekirdeğini oluşturduğunu, tek tük beyitlerde görülen bu kullanımın zamanla şiirin bütün beyitlerine yaygınlaştırılmasıyla bu türün ortaya çıktığını ifade eder (1997: 233).

Yer isimlerinin genellikle tevriyeli kullanılması bakımından bilâdiyyeler, sâhil-nâmelerle benzerlik gösterir. Her iki tür de hem bahsettikleri yer adları hakkında ayrıntılı bilgi vermeyişleri hem de yer isimlerinin tevriyeli kullanımlarının ağırlıklı olarak tercih edilmesi bakımından şehrengizlerden farklılık gösterir. Yine her iki türü şehrengizlerden farklı kılan özelliklerden bir diğeri de şehrengizlerin aksine bu türlerde birçok yer adının konu edinilmesidir (Kaplan 2015).

Bu çalışmada klasik Türk edebiyatında bilâdiyye yazmış olan şairler ve bunların bilâdiyyeleri üzerinde genel bilgiler verildikten sonra, daha önce varlığı bilinmeyen Vâsık'ın bilâdiyyesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak çeviri yazılı metni verilmiştir.

2. Klasik Türk Edebiyatında Bilâdiyyeler

Klasik Türk edebiyatında bilâdiyye türünde yazılmış olan şiir sayısı son derece azdır. Bu türü tercih eden şairler ve bunların şiirleri hakkında aşağıda kısaca bilgi verilmiştir.

2.1. Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî ve Bilâdiyyesi

Edebiyatımızda bilâdiyyeler arasında en meşhur olanı, Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî'nin bilâdiyyesidir. “*Esmâ-i Büldân Ber-Vech-i Îmâ ve Rumûz*”, “*Esmâ-i Büldân*” ve “*Kasîde-i Esmâ-i Bilâd*” gibi başlıklarla birçok mecmuada karşımıza çıkan bu şiir, remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Şiirin beyit sayısı nüshalara göre farklılık göstermekle birlikte tespit edilebilen en fazla beyit sayısı 42'dir (Kurnaz 1997: 237).

Cemal Kurnaz, Ferdî'nin bilâdiyyesini 42 beyit olarak yayımlamıştır. Ancak Kurnaz'ın tespit etmiş olduğu nüshalar haricinde de yeni nüshaların tespit edilmesiyle birlikte Ferdî'nin bilâdiyyesinin beyit sayısında da artış olmuştur. Bu meyanda ilk katkıyı Barış Karacasu yapmıştır. Karacasu, “*Esmâ-yı Bilâd-ı Ferdî: Kurnaz Yayımına Katkı*”

başlıklı çalışmasında Safâyî Tezkiresi ve Milli Kütüphane’de kayıtlı “06 Mil Yz A 3198” arşiv numaralı şiir mecmuasından hareketle Cemal Kurnaz yayımında bulunmayan dört beyit daha tespit ederek bilâdiyyedeki beyit sayısını 46’ya çıkarmıştır (Karacasu 2008).

Müjgân Çakır ise “Bilinmeyen Bir Bilâdiyye Metni: Mecdî ve Bilâdiyyesi” adlı makalesinde Sermet Çifter Kütüphanesi’nde “Y. 29” arşiv numarasıyla kayıtlı olan şiir mecmuasından hareketle Ferdî’nin bilâdiyyesine ait hem Cemal Kurnaz hem de Barış Karacasu’nun çalışmalarındakinden farklı olan beş beyit daha tespit ederek bilâdiyyenin toplam beyit sayısını 51’e çıkarmıştır.

Ferdî’nin bilâdiyyesi üzerine tespit edilen bu beyitler dışında Millet Kütüphanesi’nde “Aemn 547” arşiv numaralı şiir mecmuasının 124a-126a sayfalarında da bu şiirin 48 beyitlik bir nüshası daha kayıtlıdır. Bu nüshada önceki çalışmalardan farklı olan dört beyit daha bulunmaktadır. Bu beyitler de önceki çalışmalara eklendiğinde Ferdî’nin bilâdiyyesinin sahip olduğu beyit sayısı toplamda 55’e çıkmaktadır. Bu yeni beyitlerde zikredilen “Bolu, Diyarbakır, Temeşvar, Sarıyer, Kartal” olmak üzere beş yeni yer ismiyle birlikte bilâdiyyede adı geçen yer isminin sayısı ise 150’yi aşmaktadır. Tespit ettiğimiz yeni beyitler aşağıda verilmiştir:

*Virseler destüme hep tâze-i tahrîr itsem
Cümlesin bağlar idüm şağ kazığa meşelâ*

*Güzel eş‘âr oğur ol sevdiğüm ağzı darca
Bulu virsün baña hep tâze zebân şu‘arâ*

*Bir **diyâruñ ki biki** ola kamu tazeleri
Sürilür idi **dimiş var** günâhı şüfiyâ*

***Sarıyâra** açalum yelkeni **kartal** kanadı
Hele sen pendüñi alduñ saña söz yok cânâ*

(Mecmû’a-i Eş‘âr, Aemn 547)

2.2. Derviş Ömer Efendi ve Bilâdiyyesi

Derviş Ömer Efendi'nin bilâdiyyesi, ilk defa Cemal Kurnaz tarafından bilim âlemine tanıtılmıştır. Kurnaz, Milli Folklor Araştırma Dairesi Arşivi'nde NE. 79.00040 numarayla kayıtlı bir mecmuada tespit ettiği bu bilâdiyye üzerinde bir çalışma yapmış; daha sonra da Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî'nin bilâdiyyesi ile birlikte bu şiiri tekrar yayımlamıştır. Remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla yazılan Derviş Ömer Efendi'nin bilâdiyyesi 46 beyitten müteşekkildir (Kurnaz 1997: 230-49).

Kurnaz'ın üzerinde çalıştığı bu nüsha dışında İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde “TY 607” ve Milli Kütüphane “06 Hk 3752” arşiv numaralı şiir mecmualarında kayıtlı olmak üzere Derviş Ömer Efendi'nin bilâdiyyesinin iki nüshasını daha tespit ettik. İstanbul Üniversitesi nüshasındaki beyit sayısı Cemal Kurnaz tarafından yapılan çalışmayla aynıdır. Ancak Kurnaz yayımındaki

Var ***Sitanbula*** gönül tıflını eyle teslim

Olma ***boğaz kesen*** ey merd-i saḥâvet-peymâ

şeklindeki 43. beytin ikinci mısraı Milli Kütüphane nüshasında farklıdır. Bahsi geçen beyit, bu mecmuada şu şekildedir:

Var ***Sitanbula*** gönül tıflını eyle teslim

Ger ***beşik taş*** ise de çekme yine renc ü 'anâ

(Mecmû'a-i Eş'âr, 06 Hk 3752)

Milli Kütüphane nüshasında bu beyit dışında diğer nüshalardan bulunmayan iki beyit daha bulunmaktadır. Bu iki beyitle birlikte Derviş Ömer Efendi'nin bilâdiyyesinin beyit sayısı 48'e çıkarken zikredilen yer isimlerinin sayısı ise 150'yi aşmaktadır:

Söyleñ ***İsma'île*** başında ***güli*** var ise de

Kara bağlar gözine ***nâz ile*** itmiş gibi yâ

Galata uğrama var ***mîve-i fındıklıca*** al

Olma ***boğaz kesen*** ey merd-i saḥâvet-peymâ

(Mecmû'a-i Eş'âr, 06 Hk 3752)

2.3. Fasîhî ve Bilâdiyyesi

Kaynaklarda Fasîhî'nin de bilâdiyye türünde “*Esmâ-i Bilâd*” adlı manzum bir eserinin olduğu belirtilse de (Çapan 2005: 497, Kurnaz 1997: 235-36) şimdilik bu eserin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

2.4. Zihnî Efendi ve Bilâdiyyesi

Zihnî'nin hayatı hakkında elde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şairin Ferdî'nin bilâdiyyesine nazire olarak yazdığı şiirin biri Millet Kütüphanesi'nde “Ali Emiri Manzum 547”, diğeri ise İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde “TY 607” arşiv numaralı şiir mecmualarında olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Bu şiirin Ferdî'nin şiirine nazire olmasından hareketle Zihnî'nin, 17. veya 18. yüzyıl şairlerinden olduğunu söylemek mümkündür.

Zihnî Efendi, bilâdiyyesini kaside nazım şekliyle ve remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla 41 beyit olarak yazmıştır. Bu bilâdiyyede, 120 civarında yer ismi zikredilmiştir (Kaplan 2016).

2.5. İştibî Ahmed Efendi ve Bilâdiyyesi

İştibî Ahmed Efendi'nin hayatı hakkında da tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şairin bilâdiyyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Muallim Cevdet Yazmaları arasında K.552'de kayıtlı bir mecmuada yer almaktadır. İçerisindeki bazı şiirlerden önce kullanılan “*Linâmıkîhi'l-fakîr*” ibaresinden hareketle bu mecmuanın derleyeninin Refî'-i Kalâyî (öl. 1237/1821) olduğu anlaşılmaktadır. Büyük çoğunluğu 18. yüzyıl şairlerinin ihtiva eden cönk şeklindeki bu mecmuada Refî'nin, 1203/1789 yılındaki III. Selim'in cülusuna düşürdüğü tarih manzumesinden hareketle mecmuanın bu tarihte veya bundan sonra yazıldığı söylenebilir. Bu durumda İştibî Ahmed Efendi'nin de 18. yüzyıl şairlerinden olduğu kabul edilebilir.

İştibî Ahmed Efendi de bilâdiyye yazan diğer şairler gibi şiirini, kaside nazım şekliyle ve remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla 60 beyit olarak yazmıştır. Bu şiirde de 150 civarında yer isminden bahsedilmiştir (Kaplan 2016).

2.6. Mecdî ve Bilâdiyyesi

Mecdî mahlaslı bir şaire ait olan bu bilâdiyye, Müjgân Çakır tarafından ilim âlemine tanıtılmıştır. Bu şiirin tezkirelerde kayıtlı olan

birçok Mecdî mahlaslı şairden hangisine ait olduğu tespit edilememiştir. Sermet Çifter Kütüphanesi'nde “Y. 29” arşiv numaralı şiir mecmuasında kayıtlı olan Mecdî'nin bilâdiyyesi, kaside nazım şekliyle ve aruzun “*mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün*” kalıbıyla yazılmıştır. 28 beyitten oluşan bu şiirde, 40 civarında yer ismi zikredilmiştir (Çakır 2010).

2.7. Lutfi ve Bilâdiyyesi

Lutfi'nin hayatı hakkında elde bilgi yoktur. Ancak şiirin sonundaki 1121/1709 yılında tamamladığına dair kayıttan hareketle Lutfi'nin 18. yüzyılın ilk çeyreğinde hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu şiirin 18. yüzyılda yaşayan Lutfi mahlaslı şairlerden hangisine ait olduğuna dair elde karine bulunmamaktadır. Lutfi, bilâdiyyesini Ferdî'nin bilâdiyyesine zeyil olarak kaleme almıştır. “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla yazılmış olan ve 19 beyitten müteşekkil bu şiirde, 30 civarında yer isminden bahsedilmiştir (Aksoyak 2007).

2.8. Vâsık ve Bilâdiyyesi

2.8.1. Hayatı

Vâsık'ın hayatı hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şairin bilâdiyyesi, Milli Kütüphane'deki “06 Mil Yz A 3259” arşiv numaralı şiir ve fevaid mecmuasının 3a-5b sayfaları arasında yer almaktadır. Çeşitli şairlere ait birçok şiirin kayıtlı olduğu bu mecmuada, çeşitli hadiselere düşürülmüş tarihler de bulunmaktadır. İçlerinden en geç tarihlisi 1189/1775 olan bu tarihlerin hemen hemen hepsi bu yüzyılın ikinci yarısına aittir. Buradan hareketle eldeki mezkûr mecmuanın da bu dönemde tertip edildiğini söylemek mümkündür. Vâsık'ın bilâdiyyesinin hem Ferdî'nin bilâdiyyesiyle nazire ilişkisi içinde olması hem de bu şiirin kayıtlı olduğu mecmuanın tertip tarihi göz önünde bulundurulduğunda şairin 18. yüzyılda yaşadığına hükmetmek mümkün görünmektedir.

Vâsık'ın bilâdiyyesinin kayıtlı olduğu sayfalardan Priştine'nin geçtiği beytin sayfa kenarına mecmua mürettibi tarafından “Priştine sâhib-i kasîdenün vilâyetidür” notu düşülmüştür. Bu ibareden Vâsık'ın Priştineli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak tezkirelerde Priştineli olduğu belirtilen Vâsık mahlaslı herhangi bir şair hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu da bizlere üzerinde çalıştığımız bilâdiyyenin sahibi olan Vâsık'ın,

tezkirelerde hayatı hakkında bilgi verilen aynı mahlası kullanan şairlerden farklı biri olduğunu göstermektedir.

2.8.2. Bilâdiyyesi

Vâsık'ın bilâdiyyesi bilâdiyye yazan diğer şairlerin şiirleri gibi kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Ancak 88 beyitlik bu kaside baştan eksiktir. Şair, Mecdî dışındaki diğer bütün şairler gibi bilâdiyyesini remel bahrinin “*fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün*” kalıbıyla yazmıştır.

Ferdî'nin bilâdiyyesiyle nazire ilişkisi içinde olan Vâsık'ın bilâdiyyesi de sadece revî harfinden oluşan mücerred kafiyeyle sahiptir. Ancak bu şiirde Ferdî'nin bilâdiyyesinden çok daha fazla (240 civarında) yer isminden bahsedilmiştir.

Bir nazım türü olarak bilâdiyyelerin en belirgin özelliklerinden birisi, yer adlarının söz konusu edildiği kelimelerde tevriyeli anlatımın ağırlıklı olarak tercih edilmiş olmasıdır. Hemen hemen bütün yer isimlerinde bu kullanım dikkatleri çekmektedir. Vâsık da diğer bilâdiyye sahibi şairler gibi tevriyeli kullanımlara sıkça başvurmuştur.

“Boruyu çaldıran kavala rağbet eder mi? Çan, şimdi manastırda açıktan çalınır.” Anlamına gelen aşağıdaki beyitte “çaldıran, boru, kavala, manastır” ve “dera” kelimelerinin hem sözlük anlamlarıyla hem de yer simi olacak şekilde tevriyeli kullanımı buna güzel bir örnek teşkil eder:

*Çaldıran boruyu eyler mi kavala rağbet
Âşikâre çalınur şimdi manastırda dera* (b. 30)

Şair, başka bir beyitte ise “Ey vaiz! Kırk kilisenin şeytanı olup kınama dikenlerini bize atma, sofîye bak.” diyerek tevriye yoluyla Niş, Sofya ve Kırkkilise şehirlerini çağırıştırılmıştır:

*Niş-i ta' nı bize atma sūfiye bak vâ' iz
Kırk kilisânun olup ehremeni bî-pervâ* (b. 67)

“Kirpiğinin oku, kalkan delen olduktan sonra tepe ve böğür delen olmasına şaşılmamalıdır.” anlamındaki aşağıdaki beyitte de tevriye yoluyla Kalkandelen, Tepedelen ve Böğürdelen yer isimleri çağırıştırılmıştır:

Kalkan delen olıcağ tîr-i müjeñ pes ne 'aceb

Depe delen ile bögür delen olsa da revâ (b. 52)

Bilâdiyyelerde belde adları tevriyeli kullanımlarının dışında eğilip bükülerek yazımı benzeyen kelimeler olarak da kullanılmıştır. Yani kelimelerin yalnızca uzak anlamları değil benzer yazılan kelimelerin ya da sesletimi benzer kelimeler ile söz öbeklerinin anlamları da kullanılmıştır (Karacasu 2007: 268-69). Şairlerin bu tür kullanımlarda tercih ettikleri yöntem, kelimelerin yazılışları ile okunuşları arasındaki çağrışım ilgisinden hareketle farklı bir anlama işaret etmeleridir. Bu ise genellikle Arap alfabesiyle yazılmış bazı kelimelerin farklı şekillerde okunmaya imkân vermeleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yer isimlerinin Arap alfabesiyle yazılışlarının farklı şekillerde okunmaya müsait oluşlarının sağlamış olduğu imkânlardan Vâsık da mümkün olduğunca istifade etme yoluna gitmiştir.

Aşağıdaki beyitlerde Arap alfabesiyle yazılmış hâllerinin farklı şekillerde okunabilme özelliği gösteren altı çizili ve koyu yazılı kelime ve kelime grupları, Vâsık'ın bilâdiyyesindeki bu türden kullanımlara birkaç örnek teşkil etmektedir. Bu beyitlerde sî rûz, Siroz; bed-râ, Badra; atna, Atina; ger biniş, Kerpeniş; bād-ı reh, Badra; bu yaña, Boyana; ko suva, Kosova; yâ nevâ, Yanova şeklinde okunmaya müsait şekilde kullanılmıştır:

*Hükûm her mâh tecâvüz idemez **sî rûzı**
Mâhı yüz seksene tâ gire göresin **bed-râ*** (b. 32)

***Atna** olsa süvâr **ger binişe** gitse o şûh
İrmiye bād-ı reh iz dine ki yokdur **bu yaña*** (b. 39)

*Ser-i sevdâ-yı **piriştine** revâ it **ko suva**
Ola nev-perde nağamât ile şehnâz **yâ nevâ*** (b. 50)

Vâsık'ın bilâdiyyesinde dikkatleri çeken özelliklerden biri de birçok beyitte zikredilen yer adlarının aynı civarda yer almış olmasıdır. Örneğin aşağıdaki beyitte geçen Dimetoka, Keşan, İpsala ve Malkara Osmanlı'da Edirne eyaletine bağlı birer sancak veya kaza merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır:

Dime toka** gelür ol âhû-yı gerden-**keşân

İp salarak tama'a düşdi yine mâli gara (b. 28)

Aynı şekilde Mora, önce Rumeli eyaletine bağlı sancak merkezi daha sonra ise eyalet merkezidir. Moton, Mora sancağına bağlı bir kaza; Koron, önce Bahrisefid eyaleti sonra Mora eyaletine bağlı sancak merkezi; Benefşe ise bir dönem Mora'ya bağlı nahiye ve kaza merkezidir:

Mûra teşbih idemem zülf-i benefşe büyük

Mümkün oldukça korun itme moton ilkâ (b. 41)

Çelebipazarı, Bosna, Teşne ve Hersek'in dile getirildiği aşağıdaki beyitte ise Çelebipazarı Bosna'ya bağlı kaza; Teşne, nahiye; Hersek ise bir sancak merkezidir:

Gice bağladı bizümle celebi bazarı

Bûsina teşneligüm her sege itsem ifşâ (b. 56)

Vâsık, bilâdiyyesinde yaklaşık 250 yer isminden bahsetmiştir. Ancak eldeki bilâdiyye metninin baştan eksik olduğu düşünüldüğünde aslında bu sayının daha da yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu hâliyle bile bahsedilen yer isimlerinin sayısı, eldeki bilâdiyyelerde bahsedilen yer isimlerinin sayısından daha fazladır. Çünkü Ferdî, Derviş Ömer Efendi ve İştibî Ahmed Efendi 150, Zihni 120, Mecdi 40 ve Lutfi ise bilâdiyyesinde 30 civarında yer isminden bahsetmiştir. Vâsık'ın bilâdiyyesinde adı geçen yer isimleri alfabetik olarak aşağıdaki listede verilmiştir:

- | | | |
|----------------|----------------|----------------|
| 1. Abadan | 15. Azak | 29. Benefşe |
| 2. Acem | 16. Baba | 30. Bengal |
| 3. Adana | 17. Bababoğazi | 31. Beşikler |
| 4. Ağustos | 18. Babadağı | 32. Bihke |
| 5. Alaman | 19. Babaeski | 33. Bolayır |
| 6. Alasunya | 20. Badra | 34. Boru |
| 7. Altınili | 21. Bahçesaray | 35. Bosna |
| 8. Arapkir | 22. Bahşiş | 36. Boyana |
| 9. Arpalık | 23. Balçık | 37. Böğürdelen |
| 10. Atina | 24. Baluklağı | 38. Bucak |
| 11. Atina | 25. Bedehşan | 39. Budin |
| 12. Avrethisar | 26. Bedel | 40. Bursa |
| 13. Aydın | 27. Belen | 41. Cerbe |
| 14. Aydos | 28. Bender | 42. Cevan |

43. Cezayir	81. Gilan	117. Kandeher
44. Çaldıran	82. Gora	118. Kandiye
45. Çardak	83. Gökbüze	119. Karaman
46. Çatalca	(Gebze)	120. Karlili
47. Çekmece	84. Göle	121. Kartal
48. Çelebipazarı	85. Gümüşhane	122. Katar
49. Çermik	86. Güvercinlik	123. Kavala
50. Çin	87. Hacıoğlu	124. Kavuşan
51. Çorlu	Pazarı	125. Kayseri
52. Darava	88. Hanya	126. Kazdağı
53. Darende	89. Hatunili	127. Kefe
54. Depedelen	90. Havar	128. Kemer
55. Dera	91. Havza	129. Kerpeniş
56. Dil	92. Helva	130. Keşan
57. Dimetoka	93. Hersek	131. Keşmir
58. Divriği	94. Hısnımansur	132. Kılburnu
59. Dolyan	95. Hilal	133. Kıpçak
60. Duga	96. Hindistan	134. Kırım
61. Edirne	97. Hisar	135. Kırklareli
62. Egri	98. Hoşoğlan	136. Kızıl Elma
63. Eğriboz	99. Hutun	137. Kili
64. Eğridere	100. Hüdavirdi	138. Kocacık
65. Elbasan	101. Irak	139. Kocaeli
66. Elmalı	102. İhram	140. Koçana
67. Engüri	103. İhtiman	141. Koron
68. Ergiri	104. İmroz	142. Kos
69. Erzincan	105. İnebahtı	143. Kosova
70. Eski Zağra	106. İncik	144. Kulhızır
71. Fağfur	107. İpek	145. Kurşunlu
72. Fakye	108. İpsala	146. Kür
73. Fas	109. İran	147. Lahor
74. Fener	110. İrmiye	148. Maçin
75. Fethülislam	111. İskenderiye	149. Maden
76. Florina	112. İsmail	150. Mağrib
77. Gagus	113. İstanbul	151. Malkara
78. Galata	114. İzdin	152. Manastr
79. Gence	115. Kaçanik	153. Marmara
80. Gerede	116. Kalkandelen	154. Maver

155. Megri	187. Reşid	219. Terazu
156. Melemen	188. Rim	220. Teşne
157. Menlik	189. Rize	221. Tırhala
158. Momyana	190. Ruscuk	222. Timurhisar
159. Mora	191. Sakız	223. Tiran
160. Mostar	192. Salina	224. Tire
161. Moton	193. Samsun	225. Trabzon
162. Nahşeb	194. Sanan	226. Turan
163. Narda	195. Sandıklı	227. Turgut
164. Nemçe	196. Saray	228. Tuzla
165. Nihavend	197. Sarışaban	229. Urfa
166. Niş	198. Sayda	230. Usturumca
167. Nişabur	199. Semender	231. Uyvar
168. Of	200. Semerkand	232. Ürgüp
169. Ohri	201. Semiz	233. Üsküp
170. Orfana	202. Serkeş	234. Varadin
171. Or Kapısı	203. Servi	235. Vardar
172. Oseg	204. Silivri	236. Varna
173. Özbekoğlu	205. Siroz	237. Vize
174. Papa	206. Sofya	238. Yagodina
175. Pazar	207. Susam	239. Yakova
176. Peç	208. Sürmene	240. Yanbolu
177. Peşte	209. Şahinler	241. Yanova
178. Pilav	210. Şiraz	242. Yanya
179. Pola	211. Şumnı	243. Yaş
180. Prakin	212. Tafıle	244. Yenice
181. Pravadi	213. Tafra	245. Yenipazar
182. Priştine	214. Taşlıca	246. Yenişehir
183. Prizren	215. Tatar	247. Yirgök
184. Rakka	216. Tataristan	248. Zadra
185. Razlık	217. Tebriz	249. Zengibar
186. Resne	218. Tekye	250. Zile

[Bilâdiyye-i Vâsık]

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. İrfâna olıcağ anda olur Erzincân

Dest-i taq̄dîr-i ecelden bulamaz kimse **rehâ**⁸

2. **Tekye**-i ' ıŝka ' **Arab girse** sen anı **bul ayır**
Ŗoñra bir **zelle** iderse idemezsin icmâ⁹
3. Gör le'îmi bir dilim nân ile **rakka** kâ'îl
Sâ'îl-i **divrige** beñzer o ħabîŝ icmâlen¹⁰
4. Merd oldur ki **derinde** dura ayak **gerede**
Hıŝn-ı mansûr gibi merkezde ola pâ-ber-câ¹¹
5. Bu **hoş oğlan**uñ edâsı **tarab-efzûn** oldu
Meskeni olsa **gümüş hâne** ne var tañ mı aña¹²
6. **Sürmene rîze**-i elmâsı katarsa dime **of**
Kemer-i ğayret ile bin **atına** anı ara¹³
7. [Anı] **çâr tâka çâr mîh** itmek içündür da' vet¹⁴
Kaşr-ı **kayser** tâk-ı Kistrâ ise de gitme şehâ¹⁵
8. **Tire**-ĥâtır o mehüm **key bize** oldu **imrüz**
Gözüñ **aydın** ola ey kelb-i raĥîb-i ĥod-râ¹⁶
9. Tîŝe-i fikr ile **kaz tağı** teveĝğul göster
İdegör la' l-i **Bedeĥşân** ma' âni peydâ¹⁷
10. **Karaman adına** dirler **o segi** gel **turgut**

⁸ Orfana, Erzincan, Ruha (Urfa).

⁹ Tekye, Arapkir, Bolayır, Zile.

¹⁰ Rakka, Divriĝi.

¹¹ Darende, Gerede, Hısnımansur.

¹² Hoşoğlan, Trabzon, Gümüşhane.

¹³ Sürmene, Rize, Of, Kemer, Atina,


¹⁴ Vezin kusurlu.

¹⁵ Çardak, Çermik, Kayseri.

¹⁶ Tire, Gökbüze (Gebze), İmroz, Aydın.

¹⁷ Kazdağı, Bedeĥşan.

Elmalı sayda olursın ider itlik icrā¹⁸

11. Mest idince āb-ı **engūri** büt-i **keşmīri**
Va' de-i vaşla **sakız** çiyne di ol kân-ı seḫā¹⁹
12. Muṭrib-i çarḫ uşul ile 'ırāk-senc olsa
Ya **nihāvend** ya **hişār** olsa qarārı ammā²⁰
13. Kişver-i **Tebrize** lerze şalup ol cezbe vü ān
Döndi **Nişābura** hep milket-i ḫāver şeklā²¹
14. Hūy-feşān gīsu perīşān ü siyeh mest ü ḫarāb

Māverā bezme gelüp itdi **ḫaddi dü-tā**²²
15. Devr-i ḫüsnünde olup cümle cihān **ābādān**
Gence müstaḡraq idüp 'ālemi o genc-i vefā²³
16. Teşne-i cām ider ol müflisi **Fağfür** bedel
Meyi **bengāle**den içse olur efsar-baḫşā²⁴
17. Zeyn-i zerrīne **Semerķanda** mu' ādil olsun
Özbek oḡlına müsāvī nic' olur ehl-i ḫur'ā²⁵
18. Çāh-ı **Naḫşeb** ḫāl-i **Hindū**sına elyaḫ mesken
Ḳandehār-ı lebūne cümle 'Acem mülki fedā²⁶

¹⁸ Karaman, Adana, Oseg, Turgut, Elmalı, Sayda.

¹⁹ Engūri, Keşmir, Sakız.

²⁰ Irak, Nihavend, Hisar.

²¹ Tebriz, Nişabur.


²² Maverā.

²³ Abadan, Gence.

²⁴ Fağfür, Bengal.

²⁵ Semerķand, Özbekoḡlu.

²⁶ Naḫşeb, Hindistan, Kandehar, Acem.

19. Her ser-i zülfine ber-dâr nice biñ **Çin** ü **Huten**
Zengibâra ħat-ı nev-ĥîzi melâĥat-fermâ²⁷
20. Şeyĥ **San'ânı** firîbende idüp derd-i ceyš
İtdi **şirâze**-i mecmû' a-i zühdüñ ifnâ²⁸
21. Tu' meyi sevse olup emti' a-i **lâhürü**
Sîne-i ' aşıka döndi hele **sandıklı** kaba²⁹
22. Sünbülîstâna güşâd virdi **fes**-i sürĥinden
Tütük-i **Mağrib** ile ĥükm-i ĥüsûf oldı nümâ³⁰
23. **Cerbe** gelmez **susa mücrim** kim ise **cezâ yir**
Yüri var ĥâna **reşid**âne idegör şekvâ³¹
24. Beldetün tayyibetün mışdaĥına mışdaĥ olan
Şehr-i **İstanbul**a şehri vü güli dinse sezâ³²
25. **Edrine** şehri temâm ĥüsn-i bahâ **ma' denidür**
Ĥübları ĥükm ider **İrân** ile **Turana** şehâ³³
26. Deşt-i ĥayretde bıraĥdı beni **silivri** yüzi
Çorlu kırında ĥılam zâyi' anı tek ü tenhâ³⁴
27. **Baba eski**sini ber-düş tekebbür ĥılmış
Tafrasın **çekmece**de **havşala** lâzım çü ³⁵

²⁷ Çin, Hutten, Zengibar.

²⁸ Sanan, Şiraz.

²⁹ Lahor, Sandıklı.

³⁰ Fas, Mağrib.

³¹ Cerbe, Susam, Cezayir, Reşid.

³² İstanbul.

³³ Edirne, Maden, İrân, Turan.

³⁴ Vezin tutarsız; Silivri, Çorlu.

³⁵ Babaeski, Taфра, Çekmece, Havza.

28. Dime toka gelür ol āhū-yı gerden-keşān
İp şalarak tama' a düşdi yine mālī gara³⁶
29. Yeñice bir sarı Şa' bāna kapıldı dildār
Ağsutos böcegi çatlar gibi çatla patla³⁷
30. Çaldıran boruyu eyler mi kavala rağbet
Āşikāre çalınur şimdi Manastırda derā³⁸
31. Ustorumca içine düşdi yaman oldı işüm
Ba' d-ezīn dolyana varmak çatı müşkil şanemā³⁹
32. Hüküm her māh tecāvüz idemez sī rūzı
Māhı yüz seksene tā gire göresin bed-rā⁴⁰
33. Heves-i şayd-ı şikār ile gögercinlikde
Oldı şahinlere dil murgı qarīn ü hem-pā⁴¹
34. Yeñi dünyāya gelen tıfl lebin h□āre gibi
Beşiklerde melemen niceye dek ey bernā?⁴²
35. Didi var dārā getür kelb-i raķīb-āvīze
Menlik ile salına şalina tā bula cezā⁴³
36. Baba boğazı katarın çekerek geldi şorup
Alayum mı şunayum mı didüm ala şunya⁴⁴

³⁶ Dimetoka, İpsala, Keşan, Malkara.

³⁷ Yenice, Sarışaban, Ağustos.

³⁸ Çaldıran, Boru, Kavala, Manastır, Dera.

³⁹ Ustorumca, Dolyan.

⁴⁰ Vezin tutarsız; Siroz, Badra.

⁴¹ Güvercinlik, Şahinler.

⁴² Gilan, Havar, Beşikler, Melemen.

⁴³ Vardar, Vize, Menlik, Salina.

⁴⁴ Bababoğazı, Katar, Alasunya.

37. İntizâr-ı **Yenişehir** ile **fenâr**a döndüm
İnebahtı var anuñ ola telâķisi liķā⁴⁵
38. Bu **çatalca** reh-i nâ-reftede sârbân-ı hayâl
Bahşış ü **tirhâle** **ister** ki ola reh-peymâ?⁴⁶
39. **Atına** olsa süvâr **ger binişe** gitse o şüh
İrmiye bād-ı reh iz dine ki yokdur **bu yaña**⁴⁷
40. **Kul Hızır ağırı boza** içeyor işbunda
Arpalık ger ola **karlı ili** itmeye vefâ⁴⁸
41. **Mūra** teşbih idemem zülf-i **benefşe** büyük
Mümkün olduķça **korun** itme **motonı** ilķā⁴⁹
42. Hâke rû-sûde kı lup yâre didüm işte **hilâl**
Didi ol **kandiye** cânâ görebilsem **hani ya**⁵⁰
43. **Bursa** ol şa^c şa^c a-i hüsni **semender nârda**
Ėayretinden **yana ya** ermeye mi mûm-âsâ⁵¹
44. **İlbaşan** yağma girân oldu **tatâr** Ėamzeñe
Oldı **tîrân** gibi vîrân kûlûb-ı zurefâ⁵²
45. **Er girilir** mi hiç **avret hisârı** fethinden⁵³
Timur hisâr daħi olsa olunur himmet aña⁵⁴

⁴⁵ Yenişehir, Fener, İnebahtı.

⁴⁶ Vezin tutarsız; Çatalca, Bahşış, Tirhala, İster.

⁴⁷ Atına, Kerpeniş, İrmiye, Badra, İzdin, Boyana.

⁴⁸ Kulhızır, Eğriboz, Arpalık, Karlılı.

⁴⁹ Mora, Benefşe, Koron, Moton.

⁵⁰ Hilal, Kandiye, Hanya.

⁵¹ Bursa, Semender, Narda, Yanya.

⁵² Elbasan, Tatar, Tiran.

⁵³ Vezin tutarsız.

46. **Resene** ʔakdı raķibi getürüp **bāzāra**
 Ƙalb-i **florine** ʔatsa **o ħarı** itme ʔirā⁵⁵
47. Na‘ l-i der-āteʔ ider **egri dere** ʔevķi beni
Mū-miyānuñ **koçana** el-ħased ey cān-ı merā⁵⁶
48. **Galata** vardı bir **üskübi** ta‘ āl nīķ nīķ dir
Kaça nīķ nīķ dime fellāħa yazıķdur **tufelā**⁵⁷
49. Beyza-i nīm **piriştine** düŕerse hevesüñ
Koş koş orada gezüp lāne-i murġānı ara⁵⁸
50. Ser-i sevdā-yı **piriştine** revā it **ko suva**
 Ola nev-perde naġamāt ile ŕehnāz **ya nevā**⁵⁹
51. Bıkr-i fikrime **Hudā virdi ipek**den riŕte
Pir-zerrin nikāt ile olup ser-tā-pā⁶⁰
52. **Kalkan delen** olıcaķ tır-i müjeñ pes ne ‘ aceb
Depe delen ile **bögür delen** olsa **da revā**⁶¹
53. **Zād-ı reh** lāzım olur baķma anuñ **ġāġusına**
Pilav olmazsa da ħiç bī-ħurüş olmaz da helā⁶²
54. Ol gün olur mı görem bāri cemālūñ bir kez
 Ŗabr ile **ġavra** olur **helva** dimiŕler meŕelā⁶³

⁵⁴ Vezin tutarsız; Ergiri, Avrathisarı, Timurhisar.

⁵⁵ Resne, Florina, Pazar, Ohri.

⁵⁶ Eğridere, Momyana, Koçana.

⁵⁷ Galata, Üsküp, Kaçanik, Tafiye.

⁵⁸ Priştine, Kos.

⁵⁹ Priştine, Kosova, Yanova.

⁶⁰ Hüdavirdi, İpek, Prizren.

⁶¹ Kalkandelen, Depedelen, Bögürdelen, Darava.

⁶² Zadra, Gagus, Pilav.

55. Yine **İskenderiye** dilberi **serkeş**lik ider
Altun ili ya qabûl ide o şûhı **ya kova**⁶⁴
56. Gice bağladı bizümle **celebi bazarı**
Bûsına teşneligüm **her sege** itsem ifşâ⁶⁵
57. **Yeñi bazarı terâzû**-yı ‘ıyâra aldum
Tuzla mağbûn görünür müşterisi itme cefâ⁶⁶
58. Şebi bir **pûla** şatar mihr-i cihân-efrûzı
Mû sitâre leme‘ânında olur mı peydâ⁶⁷
59. Ser-ğadd gâzîsi koyup başına **taşlıca** çeleng⁶⁸
Ağtarur kırtarur a‘dâyı ider bî-ser ü pâ⁶⁹
60. Mâsivâdan **bihke** dâmenkeş olasin ey dil⁷⁰
Yohsa aldar seni bu nağş-ı **serây**-ı dünyâ⁷¹
61. Yeñi **aydos**a olunca görünür **âyinede**
Ele al **inecik** tâ ola âyin-nümâ⁷²
62. Gör ‘adûyı nice **kurşunlu** tüfenkden **ürküp**
El amân itdi **Kızıl Elmada** tâ **Rîm papa**⁷³
63. **Bayağı dîne** çalış **püšte** firâş ola zemîn

⁶³ Gora, Helva.

⁶⁴ İskenderiye, Serkeş, Altınili, Yakova.

⁶⁵ Çelebipazarı, Bosna, Teşne, Hersek.

⁶⁶ Yenipazar, Terazı, Tuzla.

⁶⁷ Pola, Mostar.

⁶⁸ Vezin tutarsız.

⁶⁹ Taşlıca.

⁷⁰ Vezin tutarsız.

⁷¹ Bihke, Saray.

⁷² Aydos, Aynada, İnecek.

⁷³ Kurşunlu, Ürgüp, Alaman, Kızıl Elma, Rim, Papa.

Yoğsa olmaz **perakin** ü sâde ile ğazâ?⁷⁴

64. **Fethü'l-İslâm**a hırāmān yürü **ihrām**-bend ol
Uy var bu dîn-i mübîne olasıñ merd-i veġā⁷⁵

65. **Güle** güle **vara dîn** ' aşķına vir ana yemek
Nemçeye **peç** peçedür şulḥ u şalāḥ-ı nev ' amā⁷⁶

66. Her **dile** lāyık olur ġayret-i İslām u dîn
Egri megri yürime tâ diye merd ḥaḳḳā⁷⁷

67. **Niş**-i ṭa' nı bize atma **sūfiye** baḳ vā' iz
Kırk kilisānuñ olup ehremeni bî-pervā⁷⁸

68. Yeñi degül hele **eski zağara** döndi raḳīb
İhtimān köpegi gibi yiler oñmaz ḳaṭ' ā⁷⁹

69. Ruḳebādan **fakye** ile [d]aḥi gördüm şavaşır⁸⁰
Baba gör gör didiğüm **mārmāra** ey nām-ı Ḥudā⁸¹

70. **Hacı oğlı bazarı** maḥz-ı teġābün itdi
Hiç **yanbolı** kebesi yudılır mı ammā⁸²

71. **Pire vādî**-i **cevānî** ne ' aceb töhmetdür
Var ne var ṭavr-ı cevānide çeküp renc ü ' anā⁸³

72. Bu **baba tağı** olınca ne çeker **koca ili**

⁷⁴ Vezin tutarsız; Yagodina, Peşte, Prakin.

⁷⁵ Fethülislam, İhram, Uyvar, Budin.

⁷⁶ Göle, Varadin, Nemçe, Peç.

⁷⁷ Dil, Egri, Megri.

⁷⁸ Niş, Sofya, Kırklareli.

⁷⁹ Eski Zağra, İhtiman.

⁸⁰ Vezin tutarsız.

⁸¹ Fakye, Baba, Kür, Marmara.


⁸² Hacıoğlu Pazarı, Yanbolu.

⁸³ Pravadi, Cevan, Varna.

Hatun ili kocacıklardan ider istiğnâ⁸⁴

73. Yine hem-**râzlık** idüp kulağuma o serv
Kâmetüm **serviye** teşbîh hiç olur mı **bedelâ**⁸⁵

74. **Yir gögi** çünkü **semüzce** olup esb-i lâğar

Çin ü **Maçine** gider ister isen besbâ ⁸⁶

75. Kâbil-i ‘aşk olıcağ zannum o **ruscuk-peçce**
Balçık ile kırşa-i şems şuvanur mı cânâ⁸⁷

76. Zağm-ı ok **kartal**la kendü per ü bälindendür
Şumnu ‘aşık-ı bî-çäreye virdi o Hümâ⁸⁸

77. **Bender**üm dök **yaşu**nı rāh-ı ta‘ aşşukda müdām
Kavuşan hasretine hiç diye mi vā-esefâ⁸⁹

78. ‘Alemleri virdi harābāta **kırım** şaldı yine
Tataristāna aqın itdi o gözi şehlâ⁹⁰

79. **Özi** tağa aşlıdur uymağ **belen**mek heyhāt şahrā
Ne cehennem **bucağ**ından geleyor bu āyâ⁹¹

80. **Kıl burunı** bürimiş **samsun**a dönmiş tuğme
Geldi or **or kapusın** dir göresin **bâğçe-serâ**⁹²

⁸⁴ Babadağı, Hatunili, Kocaeli, Kocacık.

⁸⁵ Razlık, Servi, Bedel.

⁸⁶ Yirgök, Semiz, Çin, Maçin.

⁸⁷ Ruscuk, Balçık.

⁸⁸ Kartal, Şumnu.

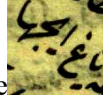
⁸⁹ Bender, Yaş, Kavuşan.

⁹⁰ Kırım, Tataristan.

⁹¹ Belen, Bucak.

⁹² Kılburnu, Samsun, Or Kapısı, Bahçesaray.

81. **Bāl-i kulāgı** mükeyyifāt idügi zāhirdür⁹³



Nüş-ı **duğā**be idersin **kefe**de⁹⁴

82. Deşt-i **Kıpçak**dan alınmış **güli İsmā'îl**ün

Ne kadar **az ak**a **yaş**um yine olur deryā⁹⁵

83. Peyk-i efkār dolaşup bunca eḳālīm emşār

Nuḥustīn ḥaṭvesidür cābelikā cebelisā

84. Dest-ber-dest-i 'azīzān bu bilādiyye ne var

Şarḳ u ğarba ṭayerān itse mişāl-i varḳā

85. Vardığı şehre gerekdür ideler şehri-āyīn

Maḳdem-i tuhfeye cümle bülegā vü şu'arā

86. Vāşıkā oldı yiter seyr-i ḥazīz-i ḥākde

Bıraḳ elden kağıdı göklere aç dest-i du'ā

87. Heme maḥrüse-i İslām ola āfetden emīn

Tā olinca āb ile āteş ü ḥāk bādda beḳā

88. Bā-ḥuşuş ide maşūn memleket-i 'Oşmānī

Ḥālīḳ-ı il ü semā Ḥāfız-ı kūh u şahrā

3. Sonuç

Genellikle Osmanlı coğrafyasındaki çeşitli yer isimlerinin zikredildiği bir tür olan bilâdiyyeler, sahip oldukları muhteva itibariyle farklı bir üsluba sahip nazım türlerinden biridir. Edebiyatımızda bu türde yazılmış olan şiir sayısı oldukça sınırlıdır. Bu türdeki ilk örnek 17. yüzyıl şairlerinden Arayıcı-zâde Hüseyin Ferdî tarafından kaleme alınmıştır. Ferdî

⁹³ Vezin tutarsız.

⁹⁴ Balıklağı (Balıklava), Duga, Kefe.

⁹⁵ Kıpçak, Kili, İsmail, Azak, Yaş.

dışında Derviş Ömer Efendi, Fasîhî, Zihnî Efendi, İştibâ Ahmed Efendi, Mecdî ve Lutfî'nin de bilâdiyye yazdığı bilinmektedir. Ancak bunlar arasında Fasîhî'nin bilâdiyyesi şimdilik elde değildir.

Bu şairler dışında Vâsık mahlaslı bir şairin de bilâdiyyesi mevcuttur. Vâsık'ın hayatı hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şairin bilâdiyyesinin kayıtlı olduğu şiir mecmuası (Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3259)'nda çeşitli hadiselerle düşürülmüş tarihler mevcuttur. Hemen hemen hepsi 18. yüzyılın ikinci yarısına ait olan bu tarihler ve eldeki mezkûr mecmuanın da bu dönemde tertip edildiği göz önünde bulundurularak Vâsık'ın 18. yüzyıl şairlerinden olduğunu söylemek mümkündür.

Vâsık'ın bilâdiyyesi, kaside nazım şekliyle ve remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Baştan eksik olan bu şiirin 88 beyti elimizde olup 250 civarında yer isminden bahsedilmiştir. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren edebiyatımızda görülmeye başlayan ve divan şairlerinin farklılık arayışlarının neticesi olarak kaleme alınan bilâdiyyelerin en bariz özelliği, büyük çoğunlukla Osmanlı coğrafyasındaki yer isimlerini ihtiva etmeleri ve hepsinin nazire ilişkisi içinde olmasıdır. Vâsık'ın bilâdiyyesinde de dile getirilen yer isimlerinin büyük çoğunluğunu Osmanlı coğrafyasındaki yerleşim yerleri oluşturmakta ve Ferdî'nin bilâdiyyesiyle nazire ilişkisi içindedir.

Yer adlarının söz konusu edildiği kelimelerde tevriyeli anlatımın ve bu kelimelerin Arap harfleriyle yazılışları ile okunuşları arasındaki çağrışım ilgisinden hareketle farklı bir anlama gelecek şekilde kullanımları bilâdiyyelerin en belirgin özelliklerinden birisidir. Vâsık da diğer bilâdiyye sahibi şairler gibi yer adlarından bahsederken mezkûr kullanımlara sıkça başvurarak şiirine özgünlük katmayı başarmıştır.

Klasik Türk edebiyatında daha önce varlığı bilinen yedi bilâdiyyeye çalışmamızın mihrini oluşturan Vâsık'ın bilâdiyyesi de eklendiğinde bu türde kaleme alınmış şiirlerin sayısı sekize çıkmaktadır. Ancak kütüphane katalogları ile farklı eserlerin gözden geçirilmesi neticesinde bu türde yazılmış olan şiir sayısının artma ihtimalini göz ardı etmemek gerekir.

Kaynaklar

Akbayar, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

- Aksoyak, İ. Hakkı, “Feyzullah Efendi’nin Mesâ’iri ile Lutfi’nin Ferdî’nin Bilâdiyesi’ne Zeyli”, *Söylenmemiş Sözler*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016. s. 245-258.
- Aydoğdu, Orhan , “İstanbul Hakkında Bilinmeyen Bir Mesnevi: İstanbulnâme”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2009. Volume 4/7 Fall, s. 158-186.
- Çakır, Müjgân, “Bilinmeyen Bir Bilâdiyye Metni: Mecdî ve Bilâdiyesi”, *Journal of Turkish Studies*, 2010. Sayı 34/I, s. 173-82.
- Çapan, Pervin, *Mustafa Safâyi Efendi, Tezkîre-i Safâyi (Nuhbetü’l-Âsâr Min Fevâ'idü’l-Eş’âr)*, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Devellioğlu, Ferit, *Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2011.
- Efe, Zahide (2019a). “Müellifleri Meçhul İki Şehrengiz: Üsküp ve Budin Şehrengizleri”. Yayım sürecinde olan çalışma.
- Efe, Zahide (2019b). “Kâmî ve Revan Şehrengizi”. Yayım sürecinde olan çalışma.
- Eroğlu, Süleyman, “Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi’nin Miyâhiyyesi”, *Uludağ Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bursa 2008. Yıl 9, Sayı 15, s. 429-439.
- Kalpaklı, Mehmet , “16-17. Yüzyılda Mahalle ve Semt Adları, Kâmî’nin Lügazı”, *İstanbul Dergisi*, İstanbul 1995, Sayı 14, s. 42-45.
- Kaplan, Yunus, “Klasik Türk Edebiyatında Sahil-nâmeler ve Derviş Hilmî Dede’nin Sahil-nâmesi” *Route Educational and Social Science Journal*, 2015, Volume 2, Issue 2, April, s. 148-159.
- Kaplan, Yunus, “Klasik Türk Edebiyatında Bilâdiyyeler ve Zihnî Efendi ile İştibî Ahmed Efendi’nin Bilâdiyyeleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2016, Cilt 13, Sayı 1. s. 102-124.
- Kaplan, Yunus, “Lale Devri İstanbul’unda Padişah Bahçelerini Anlatan Manzum Bir Eser: Hıfzî ve Mesâir’i”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa 2017, Cilt 15, Sayı 1, s. 308-330.
- Karacasu, Barış, “Türk Edebiyatında Şehrengizler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul 2007. s. 259-313.
- Karacasu, Barış, “Esmâ-yı Bilâd-ı Ferdî: Kurnaz Yayımına Katkı”, *Journal of Turkish Studies*, 2010. Sayı 32/I, s. 257-73.

- Kurnaz, Cemal, “Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi’nin Bilâdiyeleri”, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları Ankara 2007. s. 230-31.
- Kut, Günay, “İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II, Acâ’ibü’l-Mahlûkât* (Haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz), Simurg Yayınları, İstanbul 2010. s. 171-202.
- Mecmû’a-i Eş’âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. 607, vr. 12a-13a.
- Mecmû’a-i Eş’âr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet K. 552, vr. 16a-18b.
- Mecmû’a-i Eş’âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 547, vr. 124a-126a.
- Mecmû’a-i Eş’âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 3752, vr. 112b-113a.
- Mecmû’a-i Eş’âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3259, vr. 3a-5b.
- Özkılınç, Ahmet vd., *Osmanlı Yer Adları-I (Rumeli Eyaleti 1514-1550)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2013.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2017.
- Tığlı, Fatih, “Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, Ankara 2007. s. 763-70.
- Turan, Lokman, “İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lutfî’nin Hânkâh-nâmesi”, *Türkbilig*, Sayı 21, s. 22- 48.